

ACTUL DE LA 9 MAI 1877 ȘI CARACTERUL SAU CONSTITUȚIONAL

de dr. BARBU B. BERCEANU

1. La 9 (21) mai 1877 cele două camere ale parlamentului român de atunci, în urma unor interpelări — a lui Nicolae Fleva în Adunarea Deputaților, a lui Al. Orăscu în Senat — au votat, cu unanimitate de voturi, câte o moțiune care declară România independentă, în următoarele formulări: „Camera, mulțumită de explicațiile guvernului asupra urmărilor ce a dat votului ei de la 29 aprilie anul curent, ia act că rebelul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacarea lor oficială și, comptînd pe dreptatea Puterilor garante, trece la ordinea de zi”¹; „Senatul, luînd act de pozițiunea creată României de Imperiul otoman, consideră Statul român independent și invită pe guvern a lucra ca independent și ei să fie recunoscută și garantată de marile puteri europene, a căror dreptate și sprijin au contribuit în tot timpul la desvoltarea României”².

Am mai putea menționa, pentru înțelegerea temei propuse, și participarea celorlalți factori constituționali. Anume că, a doua zi, domnitorul, cu prilejul obișnuitelor felicitări ce le primea, la aniversarea suirii sale pe tron, din partea Corpurilor Legiuitoare, a diferitelor alte organe și comunități din țară, puncta actul celor două adunări, arătînd in justiția stării anterioare (astfel, către reprezentanții Adunării Deputaților: „acele legăminte rău definite și fără temei, care se numeau la Constantinopol suzeranitate și pentru București vasalitate (...), nepotrivite nici cu pozițiunea, nici cu interesele, nici chiar cu drepturile noastre *ab antiquo*”³, arătînd satisfacția sa și, în ordinul de zi către armată, menționînd că „Patria cu recunoștință va înscrie numele eroilor ei apărători pe frontispiciul edificiului independenței române”⁴.

La rîndul său, guvernul, prin nota ministrului Afacerilor Străine, Mihail Kogălniceanu, către agenții diplomati ai României, transmitea statelor pe lingă care aceștia erau acreditați, inclusiv Puterile garante, informația că cele două corpuri legiuitoare „au adoptat în mod spontan o moțiune urmărind să dea României o poziție de independență leală și hotărîtă față de Poarta otomană, să pună deci capăt stării de încordare care rezulta din raporturile nelămurite între Turcia și noi”, că guvernul princiar „nu s-a crezut în drept să reprime această mișcare”, reprimare ce ar fi fost, de altfel, atunci, „pe cît de inutilă, pe tot atît de contrară sentimentelor de legitimă indignare ale românilor, sentimente pe care suveranul României le împărtășește cu totul”. Așadar, „independența absolută a României” fiind proclamată „de toate vocile autorizate ale țării”, cu toții „au luat hotărîrea nestrămutată de a o apăra cu arma în mînă (...)”. Kogălniceanu sublinia

¹ „Monitorul oficial”, nr. 118, 27 mai (8 iun.) 1877, p. 3 433.

² *Ibidem*, nr. 109, 14 (26) mai 1877, p. 3 223.

³ *Cuvîntările regelui Carol I, I*, Fundația pentru literatură și artă, București, 1939, p. 250.

⁴ *Ibidem*, p. 247.

„caracterul solemn al acestei afirmații“, faptul că „acest act (...) a căpătat în existența noastră națională caracterul unui act sacru“ și, în sfârșit, mai adăuga că guvernul e ferm convins că acest act „a servit nu numai interesul real al națiunii, ci a pregătit, în același timp, pentru Puterile garante, un nou teren de înțelegere și acord în viitor“⁵.

2. Nu stăruim asupra valorii politice a actului Independenței.

Menționăm, în această privință, numai că s-a susținut, printre alte teze, că independența e imposibilă, că e o nebunie să crezi în ea⁶, că prin declararea independenței se trece de la o independență în fapt (dependența față de Turcia fiind numai formală) la o independență numai formală⁷, că independența trebuie obținută prin tratative cu Poarta⁸, iar mai târziu că independența — considerată obținută prin luarea Griviței — nu cere noi sacrificii de vieți⁹; pe de altă parte că politicieni otomani care opinau pentru independența României, ajunși la putere, o oprimau mai mult decât era oprimată pînă la venirea lor¹⁰.

A primat teza potrivit căreia proclamarea independenței e necesară, deoarece conflictul balcanic început a evidențiat că Tratatul și Convențiunea de la Paris nu dau României garanții suficiente; și, mai ales, pentru a evita apariția unui gol de putere, care ar fi dus cu ușurință la înființarea unui protectorat¹¹; națiunea trebuia să-și afirme existența în fața celor care identificau existența ei cu cea a Tratatului de la Paris¹².

Fără a ne opri mai mult asupra acestor aspecte¹³, trecem la aspectele juridice ale actului de la 9 mai 1877 — obiectul acestui studiu.

3. După cum e bine înțeles, sintem, din punctul de vedere al dreptului internațional, în fața unei declarații unilaterale a Statului român, exprimată de cel mai autorizat for al ei — Corpurile Legiuitoare, națiunea. Și nu o declarație oarecare, ci o declarație de existență, și anume de existență în condiții de egalitate.

Această declarație desăvârșește suita de atitudini și de acte începute o dată cu redeschiderea a ceea ce se numea „problema orientală“; mă refer la diligențele României pentru a i se recunoaște statutul de neutralitate, la protestul ei de a fi considerată, în urma promulgării Constituției otomane, parte integrantă a Imperiului otoman, la Convenția încheiată cu Rusia pentru trecerea armatelor acesteia pe teritoriul țării, la răspunsul armat dat atacurilor și bombardamentului otomane, la moțiunile Corpurilor Legiuitoare — a Adunării Deputaților din 29 aprilie (11 mai) și a Senatului din 30 aprilie (12 mai) — în care se constată starea de război dintre România și Imperiul otoman. Toate aceste acte, bazate fiecare pe principiile de drept internațional, au fost nu mai puțin unilaterale,

⁵ Mihail Kogălniceanu, ca ministru al Afacerilor Străine, către agenții diplomatice ai României în străinătate, 22 mai/3 iun. 1877, în: idem, *Documente diplomatice*, colectivul de redacție: George Macovescu ș.a., Edit. politică, București, 1972, p. 180—181.

⁶ Alexandru II către lordul Loftus (Ar. Eustaziou, *L'Indépendance de la Roumanie*, în „*Journal de Bucarest*“, 7, nr. 654, 31 dec. 1876, p. 1).

⁷ Opinie relatată de A. Eustaziou, *L'Indépendance de la Roumanie au point de vue de la politique internationale*, în „*Journal de Bucarest*“, 6, nr. 713, 26 aug. 1877, p. 1—2.

⁸ La 19/31 dec. 1876, D. Brătianu, agent al României la Constantinopol, telegrafia că urma să fie primit de sultan și spera să trateze problema Independenței direct cu acesta. N. Blarenberg cerea păstrarea vechilor legături cu puterea suzerană, opinie combătută de „Românul“ (ap. I. C. Brătianu, *Discursuri, scrieri, acte și documente*, vol. II, București, 1912, p. 248 și 227).

⁹ F. t., în: „*Resbelul*“, 1, nr. 56, 17 sep. 1878 [1877], p. 1—2 („Cu luarea Griviței, independența țării s-a cimentat“).

¹⁰ „*Bund*“ (Berna) menționa că Midhat-pașa se pronunțase cu cinci ani mai înainte pentru Independența României (ap. „*Românul*“, 20, 31 dec. 1876, p. 1158—1159). „*Wiener Tageblatt*“ comunica, chiar în perioada Conferinței ambasadurilor, că Poarta ar accorda României Independența, condiționînd-o însă de capitalizarea tributului, de garantarea neutralității României de către marile puteri, de restrîngerea efectivului armatei române și de nedezvoltarea flotei române (ap. „*Hermannstädter Zeitung*...“, 91, nr. 5, 5 ian. 1877, p. 17).

¹¹ „*Curierul de Iași*“, 10, nr. 50, 13 mai 1877, p. 4.

¹² M. Kogălniceanu (A.D., 17/29 apr. 1877), în: M. o.f., nr. 97, 29 apr. 1877, p. 2 845 și urm.

¹³ Pentru alte aspecte politice, v. și: N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, București, 1939, p. 187—188; *Istoria României*, IV, Edit. Academiei, București, 1964, p. 682—605; Gh. Platon, *Afirmarea suveranității României în preajma războiului din 1877—1878...*, în *Studii și materiale de istorie modernă*, 5, 1975, p. 137—162; literatura apărută în problemă în acest an.

exceptând Convenția româno-rusă din 4 (16) aprilie, care — și aceasta — nu fusese încheiată cu acordul celorlalte mari puteri, și cu atât mai puțin cu acordul Imperiului otoman.

Prin actul de la 9 (21) mai 1877 se proclamă independența față de Imperiul otoman, care, de altfel, era implicată de moțiunile de la 29—30 aprilie, prin însăși constatarea stării de război dintre România și Imperiul otoman, la rîndul ei urmare a acțiunii provocatoare a Imperiului otoman¹⁴ — atacul nejustificat al unor orașe românești în care nu stăționau trupe ruse, ca și asupra unor cetățeni români¹⁵. De această dată însă, independența e menționată expres și cu titlu definitiv : „În mijlocul evenimentelor nedorite, neprovocate de noi, Înalta Poartă a rupt singură aceste legăminte. Nu noi le vom restatornici !”¹⁶. De această dată, independența apare opozabilă și față de celelalte puteri. Față de Rusia, care recunoscuse de altfel România prin Convenția româno-rusă din 4 (16) aprilie (deci independent de viața Tratatului de la Paris din 1856), care îi recunoscuse entitatea, organele puterii de stat și integritatea teritorială¹⁷. Față de Austro-Ungaria, celălalt vecin, și față de toate celelalte Puteri garante, și chiar față de totalul lor, căci, desființându-se suzeranitatea, susceptibilă de abuzurile împotriva cărora se acordase garanția, dispărea și obiectul garanției — aceasta, dacă adoptăm punctul de vedere al puterilor care nu socoteau că prin Tratatul de la Paris s-a dat României o garanție generală, cu alte cuvinte că s-a recunoscut neutralitatea ei. Adunarea Deputaților proclamă independența „comptînd pe dreptatea Puterilor garante”, iar Senatul invită guvernul să lucreze astfel încît independența „să fie recunoscută și garantată de marile puteri europene”, formulă care nici nu mai numește pe puteri „garante”. Cu atât mai mult era necesară independența față de aceste puteri, am adăuga, cu cît acestea s-au dovedit capabile să asigure României neutralitatea, implicată în realitate de clauzele Tratatului de la Paris.

La baza acestei declarații stă, desigur, principiul dreptului la existență a fiecărei națiuni : „independența (...) nu avem nevoie să ne-o dea nimeni (...) ceea ce cerem este ca (...) toți să ne-o recunoască”¹⁸.

4. Încadrarea actului de la 9 (21) mai 1877 în categoriile actelor cu valoare internațională, potrivit dreptului internațional, nu spune nimic în legătură cu locul actului în sistemul dreptului intern. Căci, după cum de asemenea e cunoscut, participările la viața juridică internațională sînt, în același timp, și acte interne. Ne propunem să stabilim valoarea, juridică, de drept intern a acestui act : ne aflăm în fața unui act constituțional, în fața unei legi, în fața unei simple moțiuni ?

¹⁴ Ion C. Brătianu către I. Bălăceanu, agentul României la Viena, 16 mai 1877, în *idem*, *Acte și cuvîntări*, vol. III (1 mai 1877—30 aprilie 1878), București, 1939, p. 48 („L'Indépendance c'est la Turquie qui nous l'a imposée, la guerre, les pillages, c'est la Turquie qui nous les fait”). Pentru acțiunile anterioare ale Imperiului otoman, cf. lucrarea noastră *Statutul juridic al României pînă la proclamarea Independenței*, în „Studii și cercetări juridice”, 22, nr. 2, apr.—iun. 1976, p. 91—106.

¹⁵ Ion C. Brătianu către domnitor, 10 mai 1877, în : *idem*, *op. cit.*, p. 22 („...cînd orașele și satele noastre deschise, unde nu erau nici trupe rusești nici chiar trupe românești, sunt nu ocupate ca puncte strategice, dar zilnic bombardate, incendiate și jefuite, cînd cîmpurile și holdele noastre sunt pustiite și arse, cînd santinelele noastre d-a lungul Dunării sunt ucise și ciopirfite în modul cel mai barbar, cînd muncitorii sunt răpiți de la plugul lor și duși în robie împreună cu femeile și copiii lor, ca în timpul lui Mahomed II, cînd, într-un cuvînt, vedem patria noastră amenințată de toate ororile invaziunilor sălbatice din secolele trecute...”).

¹⁶ *Cuvîntările...*, p. 250.

¹⁷ *M. of.*, nr. 91, 22 apr./4 mai 1877, p. 2 671—2 675. Nu mai puțin, nota lui Nelidov trimisă României după proclamarea independenței (cf. Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866—1900)*, București, 1925, p. 123—124) și unele atitudini ale țarului (cf. Ion C. Brătianu, *op. cit.*, p. 66, 149 etc.) dovedesc nu numai că actul independenței a fost făcut fără consultarea Imperiului țarist, dar chiar că a fost neagreat de acesta.

¹⁸ Ion C. Brătianu, ca președinte al Consiliului, în Senat, 30 ian. 1878, în : *idem*, *op. cit.*, p. 179 ; similar : p. 180—181 („Noi, considerînd că suntem independenți de la propria noastră voință, vrem și căutăm din toate puterile să ne fie recunoscută aceasta de fiecare putere”). Tot astfel, C. C. Ștefănescu, *Suveranitatea României față de dreptul gimfitor*, Walter & Göbbi, București, [15 ian.] 1877, p. 17 („un stat nu încetează de a fi suveran pr cît timp el n-a abdicat de la Independința sa”).

Evident, prin conținutul ei, independența e un aspect fundamental în viața unei națiuni și a unui stat și, ca atare, trebuie să corespundă, ca formă juridică, cel puțin unei clauze constituționale. Necesitatea consacării constituționale s-a exprimat în Parlament, de Mihail Kogălniceanu, ca ministru al Afacerilor Străine, chiar în ziua votului¹⁹.

Cu toate acestea, actul proclamării independenței nu a ținut seama de vreo formă constituțională prescrisă de constituția atunci în vigoare (cea de la 1866) sau măcar subînțeleasă de un regim constituțional în general, adică: 1) votul să aparțină unor adunări de revizie, nu unor adunări ordinare, cum erau cele ce funcționau la 9 mai 1877; 2) să se fi adăugat sancțiunea eelui de-al treilea organ al puterii legiuitoare, și totodată al puterii constitutante, domnul, și, în același timp, promulgarea sa ca șef al puterii executive, act ce ar fi trebuit să consemneze aspectele comune ale celor două moțiuni și care ar fi trebuit să fi fost contrasemnat de cel puțin un ministru²⁰, pentru ca actul lui să devină valabil; 3) formularea celor trei organe să fi fost comună, să fi avut formă scrisă și, mai mult, să se fi încadrat formal în constituție, care e unică, adică să fi avut forma unui amendament constituțional (a unei adăugiri, a unei ștergeri sau a unei înlocuiri în textul Constituției, adăugirea urmînd a fi determinată în constituție ca loc, ca număr de articol etc.).

Nici una dintre aceste condiții nu a fost îndeplinită, și nici constituția anterioară nu a fost înlăturată în nici una dintre părțile ei.

Această situație ne îndeamnă să precizăm valoarea juridică a moțiunilor de la 9 mai 1877.

5. S-au dat mai multe explicații, acceptarea uneia nefînsemnînd neapărat respingerea integrală a celorlalte.

Una dintre acestea consideră că modul simplu, nefastuos al proclamării independenței s-a datorat nu vreunei preocupări de formă juridică, ci temerii de consecințe nedorite: nu se știa mersul războiului cu Turcia și, prea bine, nici atitudinea Puterilor garante. Românii au proclamat independența „cu oarecare timiditate” — aprecia o publicație italiană²¹.

Nu împărtășim această opinie. Căci, dacă o asemenea explicație ar putea fi reținută pentru absența aparentă de la act a guvernului, care, în felul acesta, ar fi căutat să ferească de consecințe neplăcute proaspăta monarhie ereditară (instituție pe care guvernul ci o aprecia, în condițiile vremii, cînd țara era înconjurată de imperii, ca pe o necesitate), ea nu poate atinge, în nici un caz, Corpurile Legiuitoare, care s-au pronunțat în forma moțiunii, proprie modului lor de manifestare și proprie unei întinse publicități; aceasta, cu atît mai mult cu cît moțiunile au fost comunicate, de guvern, străinătății: prin acest act, interpreta ministrul român de externe agenților români pe lingă celelalte puteri, România „a rupt, pur și simplu, slabele legături dintre ea și Imperiul otoman, menținute printr-o tradiție care fusese falsificată în principiul său și care, în aplicația sa, genera regretabile dificultăți”²².

¹⁹ M. Kogălniceanu, ca ministru, în Adunarea Deputaților, 9 mai 1877, în: M. of., nr. 119, 28 mai/9 iun., p. 3842 („...înem ca ziua de 10 mai să se afirme și prin aplicarea unei dispozițiunii constituționale” — care totuși n-a avut loc). Necesitatea modificării Constituției ca urmare a independenței a fost exprimată și în articolul Revisiunea Constituției, din „Timpul”, 2, nr. 149, 1 iul. 1877, p. 1—2.

²⁰ Tocmai această situație ne determină să considerăm ca adevărata zi a Independenței 9 mai 1877. Ceea ce recunoaște și domnitorul: în mesajul către Camera din 15/27 iunie 1877 („în ziua de 9 mai ați proclamat independența completă a României” — Cuvîntările..., p. 254) și în manifestul către țară din 27 august/8 septembrie 1877 („Corpurile noastre Legiuitoare s-au rostit în unicul mod potrivit cu demnitatea, cu drepturile și cu interesele țării” — *Ibidem*, p. 259).

²¹ E. Treves, în „Illustrazione Italiana”, 4, nr. 32, 5 iun. 1877, p. 338 (citatul continuă astfel: „Nici un decret, numai un singur ordin de zi care recunoaște această independență ca pe un fapt împlinit, ca pe o consecință naturală a stării de război”; și apoi: „se vede că românii sunt prudenți și așteaptă ca soarta lor să fie hotărîită de arme, mai curînd decît de voturile parlamentare”).

²² M. Kogălniceanu, în: Ministerul Afacerilor Străine, Documente oficiale din corîspondența diplomatică de la 5(17) octombrie 1877 și pînd la 15(27) septembrie 1878, prezentate Corpurilor Legiuitoare în sesiunea anului 1880—1881, Noua tip. națională, București, 1880, p. 118.

6. Altă explicație pune accentul pe urgența ce se cerca pentru proclamare, urgență ce nu se putea încadra în termenele cerute de o revizuire a Constituției, astfel cum le prescria Constituția de la 1866.

Într-adevăr, după această constituție, Corpurile Legiuitoare ar fi trebuit să proclame, la 9 mai, nu independența, ci necesitatea întrunirii unor adunări de revizie pentru proclamarea independenței, care s-ar fi putut consacra numai după noi alegeri și după al doilea rînd de dezbateri și de voturi. Și aceasta fără a mai pune în discuție valabilitatea schimbărilor constituționale pe durata staționării în țară a unor trupe străine²³.

Or, putea aștepta proclamarea independenței săvîrșirea procedurii constituționale sau sfîrșitul războiului? Negreșit că nu. România nu știu cît timp arc pentru a face, cu utilitate, acest act. Prin proclamarea independenței, România își afirmă nu numai dreptul ei, ca națiune europeană, la o viață de sine stătătoare, ceea ce — principal — putea fi făcut oricînd, ci și obiectivul luptei ei cu Imperiul otoman, calitatea că acționează pentru sine în conlucrările ei cu acțiunea Imperiului țarist și, ca urmare a acestora, calitatea de a participa la pacea ce urma să pună capăt războiului.

Numai o independență clar exprimată putea asigura, potrivit dreptului internațional, tratarea României, de Imperiul otoman, ca inamic, iar nu ca „provincie rebelă“, numai o asemenea independență putea împiedica pe fiecare dintre imperiile vecine să proclame protectoratul său asupra României, pe teritoriul căreia una dintre acestea avea chiar trupe, — protectorat ce devenise, în optica dreptului european de atunci, vacant, numai o asemenea independență înlătura pericolul ca oricare altă putere garantă să vorbească în numele României. Fără o asemenea independență România ar fi fost în situația de a achiesa la orice hotărîre de protectorat sau de protecție asupra ei.

Așadar trebuia luată o hotărîre imediat, fără a ne afla în prezența unei ilegalități, ci a unei necesități. Căci așa-numitele „ilegalități“ — în sensul larg al cuvîntului — nu au aceeași valoare și nici măcar același sens. De altfel, actul independenței nu contrazicea, ca fond, Constituția de la 1866, care nu vorbea nici de vasalitate, nici de tribut (cum o făcea Convențiunea de la Paris). Ne aflam, cu alte cuvinte, în fața unui impediment procedural, a unei situații neprevăzută de Constituția de la 1866, a cărei urmare, în litera sa, nu-i permite să se realizeze în fondul său. Și chiar dacă ar fi putut să fie prevăzută, nu le era permis autorilor Constituției de la 1866 să o ia în considerare. Așadar, proclamarea de la 1877, chiar dacă ar fi fost „ilegală“, nu mai puțin era, în această a doua teză, în raport cu Constituția în vigoare, legitimă.

7. A treia teză e aceea că actul de la 9 mai 1877 reprezintă, pe planul constituțional, o explicare a ceea ce pînă atunci era subînțeles în viața constituțională a țării. Nu era cazul unei modificări a Constituției, tocmai pentru că ea subînțelegea independența. O dovadă e faptul că nici după aceea Constituția nu a introdus, pentru stat, calificativul de independent.

Amintim, pe această linie, că, în vorbirea zilnică dinainte de proclamarea independenței, întinderea Statului român era numită „România liberă“, în contrast cu celelalte teritorii locuite de români²⁴, că unii oameni politici — ziariști sau parlamentari —

²³ Din afară, în „Timpul“, 3, nr. 166, 30 iul. 1878, p. 1 (corespondență din București de la 22 iul./3 aug. 1878, trimisă ziarului „Pol. Cor.“) : „prin cercurile deputaților predomină ideea că nu trebuie a se convoca o constituantă pentru modificarea Constituției pe cît timp în țară sunt trupe străine a căror prezență și în epoca războiului împiedica funcționarea Constituției. Această opinie a deputaților în cele din urmă va fi împărtășită și de guvern“.

²⁴ Vezi lucrarea noastră cit., n. 96.

considerau că România e deja independentă²⁵, că guvernul dusese pînă la capăt. multe acțiuni compatibile numai cu un stat independent²⁶.

Preexistența juridică a independenței a fost atestată și de alți cercetători²⁷.

Toate acestea nu înseamnă — e adevărat — o independență în fapt: România plătea altui stat un tribut, evita să pronunțe — cînd se referea la ea — calificativul de „independentă“, considera anumite obligații către Poartă. Ci numai că, după Constituția din 1866, aceste obligații puteau să fie sau să nu fie, întrucît ea nu se referea la ele.

Dar, nu mai puțin, toate acestea permit, în totalitatea lor, să apreciem actul de la 9 mai 1877, din punctul de vedere al valorii lui constituționale, ca fiind un act de interpretare ireversibilă a Constituției, interpretare care a simțit nevoia de consemnare în legea fundamentală numai începînd cu Constituția din 1948, — și atunci nu, desigur, pentru a nega independența anterior subînțeleasă, ci pentru a o completa cu independența ce nu putea fi adusă decît de calea spre socialism. Și să apreciem că această interpretare era în competența camerelor ordinare, tot astfel cum era de competența lor să stabilească, o spunea explicit art. 129, dacă e cazul să modifice sau nu constituția, stabilire care implică interpretarea constituției existente²⁸.

În istoria independenței constituționale, actul dc la 9 mai 1877 reprezintă o nouă treaptă în eliberarea națională a poporului român, jalontă pînă atunci de Dorințele Adunărilor Ad-hoc, de actul Unirii, de Statutul Dezvoltător al Convențiunii de la Paris și dc Constituția de la 1866. La rîndul lui, actul de la 9 mai 1877 a fost completat de actul transformării războiului defensiv în război de ofensivă (trecerea Dunării), acțiune militară care a însemnat, în același timp, un nou act juridic, — fără de care nu se putea dobîndi independența în fapt sau, în cel mai bun caz, fără de care independența nu ar fi apărut decît ca rezultat al unor ipotetice bunăvoințe.

Evident, legitimitatea unui act de independență națională ne apare azi — cînd dreptul națiunilor și statelor la independență e unanim recunoscut — în toată lumina, ca nefiînd condiționată nici dc circumstanțele în care actul e proclamat de națiune, nici de intențiile imperialiste ale vîrfurilor altei națiuni.

²⁵ Programul ministerial citit la 28 aprilie/10 mai 1876, în: M. of. nr. 94, 29 apr./11 mai 1876, p. 2 369 (se referă la tratatele care-l asigură independența, care-l garantează neutralitatea); Un ancien diplomate, *La Roumanie devant la Conférence de 1876*, [14/26 nov.] 1876, 12 p. (bazîndu-se pe art. 22 și 26 din Tratatul de la Paris și 2 și 43 din Convențiune, autorul consideră că România posedă toate atributele suveranității, făcînd analogie cu situația Belgiei sau a Elveției) (în „*Journal de Bucarest*“, 7, nr. 648, 10 dec. 1876, p. 1); *La Turquie constitutionnelle*, Ibidem, nr. 653, 28 dec. 1876, p. 1 (un curent numit — mai mult sau mai puțin impropriu — filoturc consideră vasalitatea României ca un mit, această țară fiind independentă de fapt și de drept); A. Eustazlou, *L'indépendance de la Roumanie*, ibidem, 7, nr. 654, 31 dec. 1876, p. 1—2 (România e un stat independent și suveran, care exercită și în interior, și în exterior actele pe care le presupune independența; tributul nu e decît un preț al protecției, deci România e independentă); Jean Desly, *Les droits de la Roumanie vis-à-vis des prétentions de la Turquie*, în „*Journal de Bucarest*“, 8, nr. 658, 18 Ian. 1877, p. 1 (Constituția din 1866 a făcut din România un stat independent); *Posițiunea României în fața pdcii*, în „*Timpul*“, 3, nr. 7, 11 Ian. 1878, p. 1—2 („independența exista în fapt de multă vreme și era absolut completă, afară de o nominală supremație a Turciei“).

²⁶ Evitat, intenționat, chiar în memoriul său din 25 iulie/7 iulie 1876 — cum menționa M. Kogălniceanu către agentul diplomatic al României de la Paris, la 7/19 iulie 1876 (în: idem, *Documente diplomatice*, p. 129). Sau, cel puțin, „să nu se pronunțe cuvîntul independență fără acela de neutralitate“ (I. Bălăceanu, agentul diplomatic al României la Viena, către Ion C. Brătianu, 2 apr. 1877, în Ion C. Brătianu, *Discursuri, scrieri, acte și documente*, vol. II, 23 aprilie 1876 — 30 aprilie 1877, București, 1912, p. 672).

²⁷ Astfel, V. Russu, *Proiecte și încercări de cucerire a Independenței*, în: „*Cronica*“, 11, nr. 47 (564), 19 nov. 1976, p. 1 și 5 (p. 5: „(...) Constituția de la 1866 poate fi socotită o veritabilă și categorică declarație de independență“; „(...) la 1866, Statul român se considera, de facto, independent“).

²⁸ E motivul pentru care nu am considerat, printre tezele formulate, și pe aceea care considera actul de la 9 mai 1877 ca „lovitură de stat“, cum o exprimasă „*Morgenpost*“ (ap. *L'indépendance de la Roumanie jugée par la Presse étrangère*, în „*Journal de Bucarest*“, 8, nr. 689, 31 mai 1877, p. 1). O asemenea teză n-ar fi putut să fie susținută decît ca lovitură de stat în raport cu Imperiul otoman, în considerarea că România ar fi fost „parte integrantă“ a respectivului Imperiu.

Dar, întorcându-ne la momentul 9 mai 1877, va trebui să repetăm că — din punctul de vedere al dreptului internațional — ne aflăm în fața unei declarații internaționale unilaterale, a cărei acceptare de către celelalte state, oricât de întemeiată juridic ar fi acea declarație, va cere o luptă militară, o luptă diplomatică și una propriu-zis juridică, o luptă de principii.

L'ACTE DU 9 MAI 1877 ET SON CARACTÈRE CONSTITUTIONNEL

Résumé

Les motions similaires des Assemblées législatives de la Roumanie (le 9/21 mai 1877) ont non seulement une valeur de droit international — en tant que déclaration unilatérale d'Indépendance de l'Etat roumain, reconnue ultérieurement par les autres États — mais même une valeur de droit interne.

Le fait qu'une condition fondamentale telle l'Indépendance ne revêt pas la forme d'une disposition constitutionnelle semble contradictoire. En réalité, la double motion n'ignore pas la vie constitutionnelle, et ne représente non plus une modification de la loi fondamentale en des circonstances, imprévisibles, qui n'auraient pas permis de suivre la procédure de révision (convocation des Assemblées de révision, etc.). Les deux motions forment — avec les manifestations correspondantes de l'Exécutif — des actes d'irréversible interprétation de la constitution en vigueur (celle de 1866), qui — d'ailleurs — ne se réfère nullement à la suzeraineté ottomane. Car, apprécier s'il y avait lieu de modifier la Loi fondamentale et, implicitement, de l'interpréter était de la compétence des Assemblées ordinaires, comme il résulte de l'art. 129 de la même constitution.